Pašije v běhu roku

Emil Bock

Překotné probouzení jara s rozpukem poupat a zářícími barvami listů a květů zjevuje víc než co jiného kouzelnou sílu života, jež se skrývá za rytmickým tancem ročních období. Co naše smysly vidí z přírody, je vždy jen jejím pozemsko-fyzickým tělem. Život přírody, její éternost, již náleží k oblasti nadsmyslna. V dění probíhajícím v čase si ho však přesto můžeme uvědomit. Ve sledu ročních období, v jejich velkém kmitajícím rytmu se nám zjevuje sféra živého, „éterné tělo“ naší Země, díky němuž je velkou, dýchající živou bytostí. Pravým způsobem slavené spoluprožívání ročních dob bude pro současnost a budoucnost důležitou cestou duše ke Kristu. Jestliže jevištěm první události Krista byl díky milostiplné Boží vstřícnosti svět fyzicky uchopitelných, pozemských skutečností, dnes se chce Kristova bytost zjevit v éternu, v životní sféře náležející k zemi, na niž evangelium poukazuje obrazem oblaku. Od svého zmrtvýchvstání a nanebevzetí je Kristus „Pánem sil nebeských na zemi“. A roční období jsou metamorfózami na zemi působících nebeských sil. Ovšem Kristovu sféru nenacházíme prostě jen díky přirozenému stavu a rytmu ročních dob jako takových. S barevně se proměňujícím vláknem přírody se v jeden celek spřádá zlatá nit křesťanských svátků. Musíme jen překonat vzájemnou netečnost a nepropojenost přírodního dění a kalendáře svátků, která vznikla zejména v éře protestantismu a vedla ke vzniku spojení „církevní rok“. Správně chápané a správně slavené svátky tvoří společně Kristův rok, a sice v nejtěsnějším sepětí s rytmickým sledem ročních dob. Střídání barev na našich oltářích je velmi významnou pomocí pro duši, aby se zabydlela v rytmické architektuře roku a setkala se v ní s „Kristem v éterném světě“. Spektrum barev křesťanského roku, jak ho v Obci křesťanů slavíme, zahrnuje sedm úseků, z nichž každý začíná příslušným svátkem, a sváteční doba tak znamená další znění a nakonec doznívání myšlenky daného svátku s jejími barvami a slovy: Vánoce, Epilanie, Velikonoce, Nanebevstoupení, Letnice, Svatojaní a Svatomichaelí. Dvě sváteční

doby mají naopak spíše přípravný charakter a vedou člověka k Vánocům a Velikonocům - jsou to čtyři týdny adventní a čtyři týdny pašijové. Desátá barva se svými základními slovy se objevuje vždy v době mezi svátky, tedy mezi Epifanií a Pašijemi, mezi Letnicemi a Svatojaním, mezi Svatojaním a Svatomichaelím a nakonec mezi Svatomichaelím a Adventem. Musíme se zde zvláště zmínit o obou svátečních dobách vedoucích nás k hlavním svátkům. Modrá a černá jsou přípravou a předzvěstí. Modrá barva Adventu pomáhá navodit rozjímání a niterný klid světa i duše uprostřed shonu končícího občanského roku, jako příprava na jasnou běl Svaté noci. Pašijová černá, jež je v tak radikálním rozporu s rašící zelení a s květy probouzejícího se jara, nám umožňuje prožívat pozadí a podloží hříchu a smrti, které v sobě má veškerý pouze přírodní život; je to hrob, z nějž povstává vyšší život. Připravuje nás tak na velikonoční červeň, na svátek vyššího života. Je tu přitom tichá kontinuita růstu od adventní modři až k velikonoční červeni. V období Epifanie se objevuje v podobě slavnostní kněžské červenofialové, která je barevným středem mezi modrou a červenou. Jen s tím, že mezi modrou a fialovou se včleňuje vánoční bílá a mezi fialovou a červenou pašijová černá - první jako naplnění, druhá jako příprava. Tím, že pašijovou dobu, vedoucí člověka k Velikonocům, vyměřujeme - na rozdíl od podstatně delší postní doby římsko-katolické tradice — na čtyři týdny, bude se v budoucnu její smysl a ráz ukazovat ještě jasněji a výrazněji. Sladěním doby trvání pašijového období a počtu nedělí s adventní dobou vystupuje do popředí její přípravný ráz. První ze čtyř pašijových nedělí se časem jakožto nový počátek ve sledu svátků a barev bude sama postupně stávat důležitým svátkem, podobně jako byla první adventní neděle, i přes přípravný ráz období, které uvádí, odjakživa prožívána jako důležitý svátek. V dějinách křesťanského života je vyměření čtyř pašijových týdnů a jejich naplnění smyslem něčím významně novým. V protestantismu je jako vlastní pašijová doba prožíván v podstatě jen poslední týden před Velikonocemi, Velký týden. V jistém ohledu je zde tento týden také přípravou na to, co následuje. Ale v protestantském životě je vlastně Velký pátek mnohdy ještě větším vrcholem roku než samotné Velikonoce, takže se zde pak charakter pašijí rozlévá v zásadě na celý rok. Již jen převládání černé barvy ukazuje, že tu člověk, aniž by to byl jeho záměr, setrvává v permanentní náladě Velkého pátku a pašijí. V životě římsko-katolické církve odlišuje postní dobu, začínající již na Popeleční středu, od pašijového období, jak ho slavíme my, především to, že ve

skutečnosti není jako příprava obrácena k budoucnosti: je mnohem spíše důsledkem a doznínáním toho, co předcházelo. Rozverná nálada, jež se projevuje v masopustních a karnevalových obyčejích a která se od středověku začíná ozývat mnohdy již bezprostředně po vánočním období, má původ v dávných dobách lidstva. Když se v čase zimního slunovratu duše země nejhlouběji noří do zemského bytí, rozpoutávala zde kdysi celé zástupy skřítků, rarachů a dalších živlových bytostí, které se činí v zemské hmotě. Bytost člověka, až do středověku vůči přírodě zcela otevřená, do sebe bez zábran vpouštěla jejich působení a oddávala se jejich reji a shonu. Z toho vznikly na římském jihu oslavy saturnálií a na evropském severu divoké „chlupaté noci“*. Římsko-katolický církevní proud tyto obyčeje pocházející z předkřesťanských dob neodmítl, ale připustil jejich rozvíjení i na půdě křesťanství, v důsledku čehož vznikly v různých krajích rozdílné masopustní rozpustilosti. Potom však středověká církev, jen co bylo dosaženo vrcholu rarachovského řádění, radikálně přehodila výhybku a stanovila Popeleční středu za začátek přísného pustu. Lidé, kteří do sebe do té doby neomezeně vpouštěli působení přírodních říší, se nyní měli po řadu týdnů půstu - především ve vztahu k pokrmům a nápojům, jež požívali — zvláštním způsobem uzavřít před působením pozemských přírodních sil. Kyvadlo se mělo náležitě vychýlit na opačnou stranu. Lidská bytost ovšem již dávno, aniž by si toho někdo zřetelně povšiml, ztratila někdejší otevřenost vůči živelním silám přírody. Staré karnevalové a masopustní obyčeje čím dál víc pozbývají smysluplnost ,i opravdovost. To lze pozorovat také podle abstraktního zobecnění, které se jich zmocňuje, když i v krajích, v nichž se o těchto zvycích dříve nic nevědělo, upadají lidé do obecné vřavy, přičemž je už dávno zřejmé, že o pravé niterné radostnosti může být sotva kde ještě řeči. S masopustními zvyky však, a to je zřejmě třeba teprve znovu pochopit, ztrácí svůj smysl i půst. Půst si sice jako zdravotní opatření smysl zachová a v budoucnu možná získá ještě větší význam než dříve, avšak jako náboženský obyčej je už dávno přežitý. Lidská bytost je natolik zatuhlá, že nemůže mnoho udělat ani přitakáním přírodním silám, ani jejich odmítnutím, aby tím zdravě zapůsobila na svůj vnitřní život. Snahy o řízení a výchovu vlastního vnitřního života mohou stále méně dosáhnout cíle pomocí vnějších prostředků; musí se ubírat niternějšími cestami. S tím souvisí i to, že zachovávání vnějších zvyklostí postní doby zakrývá již dávno převládající prázdnotu. Askésis znamená v pozitivním smyslu „cvičení“ a bylo jím původně

míněno přípravné cvičení, trénink na olympijské hry, na nichž si ten nejlépe cvičený atlet vybojoval věnec vítězství. Černá barva na našich oltářích tak ve čtyřech pašijových týdnech povolává naše duše k vnitřní práci a cvičení. Na to, abychom se oddávali rozvíjejícímu se jaru, nemáme právo, jestliže na sobě právě v tomto čase vnitřně nepracujeme. Kontrast mezi zářivými barvami v přírodě a pašijovou černou na oltáři nás má vést do nitra. Uposlechneme-li tuto výzvu, nacházíme se na cestě k východu vnitřního, ve vnějším jaru skrytého slunce, který je tajemstvím svátku Velikonoc. V prazákladu všech věcí, i když se odívají do nádhery a krásy jara, dřímá zprvu smrt. I v nás samých je smrt vládkyní, protože je mzdou za hřích. Počátkem a principem předvelikonočního cvičení musí být to, že si člověk uvědomí své odcizení Bohu, svou hříšnost a slabost. V protestantském životě se teologické tvrzení o hříšnosti člověka často zdůrazňuje, čímž ale dlouhodobě víc a víc ztrácí pro lidi dnešní doby váhu. Jedná se zde o hluboce zasahující pravdu, která nezíská smysl jako teologické dogma, o to víc však v tichém, věrném cvičení duše. Pašijové období v budoucnu zcela pozbyde smyslu, jestliže se právě v něm duše nenaplní plnou silou tohoto cvičení, aby si odtud mohla odnést vážnost a váhu do ostatních etap v běhu roku. Oč požehnaněji bude svátek Velikonoc rozlévat své světlo a svou sílu, jestliže člověk překročí práh mezi dobou pašijovou a Velikonocemi s výtěžkem tohoto věrného cvičení. Něco ze zmíněného cvičení se uskutečňuje ve svátostných slovech pašijového období, v nichž promlouvá lkající, na zemi ležící lidské Já. Významný krok při tom znamená přechod od prvních tří pašijových týdnů k Velkému týdnu. Znění slov obřadu nejprve dává člověku pocítit jeho vnitřní chudobu - prázdný je Stánek lidského srdce. Z vědomí ztráty ducha, která vedla k oné vnitřní prázdnotě, však potom musí vzejít touha, jež se zažehne v srdci člověka jako obětní oheň - Stánek lidského srdce hoří. Do předvelikonočních týdnů se vetkává něco z tajemství umírání, aby se pak o Velikonocích mohlo duše dotknout a naplnit ji tajemství jejího zmrtvýchvstání s Kristem. Přechod od Pašijí k Velikonocům je vlastně po celý rok vtajen do vnitřní výstavby oltářní svátosti. Před proměňováním předchází obětování. (Čověk tak může kdykoli hledat cestu k tajemství zmrtvýchvstání, projde-li správně vykonaným obětováním.

Na začátku ofertoria* si modlící má zvědomit své odcizení Bohu a svou nehodnost - srdce je prázdné, tomu napomáhají slova, jimiž se obětující před

Bohem označuje jako jeho „stvoření nehodné“ a vyznává se ze svého zbloudění, zapírání božské bytosti a ze svých slabostí. A když pak stoupá kadidlo, znamená to, že na oltáři srdce je zažehnut oheň oběti - srdce hoří. Někdo by mohl namítnout, zda má smysl k té spoustě toho, co tíží naši dobu, přidávat ještě další přítěž uvědomováním si lidské hříšnosti. Je to ale stejné jako u pravého soucitu. Kdo trpí utrpením druhého člověka nebo i objektivním utrpením lidstva, pro toho se jeho vlastní, osobní utrpení stává lehčím. Nic nedává tolik síly vypořádat se s obtížemi života jako cvičit svou duši ve schopnosti oddanosti a obětavosti. Stanou-li se pašijové týdny zvláštní dobou cvičení obětavosti lidského srdce, vetkává se od této chvíle opravdovost a hloubka do celého lidského života. Rozvíjí se zbožnost, která učiní přítrž všem pochybnostem a iluzornostem života.

*Ofertorium = obětování jako součást obřadu.